

VUOSISATA

TAMPERELAISTA

**LASTEN-
JA NUORTEN**

KIRJALLISUUTTA

JULKAISIJA
IBBY Finland ry

TEKIJÄT:
Ismo Loivamaa
Maija Karjalainen
Maija Korhonen
MarkettaKönönen

ISBN 978-951-97729-1-2

Vuosi: 2026

IBBY Finland ry tekee vapaaehtoisvoimin töitä lasten- ja nuortenkirjallisuuden aseman ja tunnettuuden eteen sekä kotimaassa että ulkomailla. Yhdistys on osa maailmanlaajuisesta International Board on Books for Young People -organisaatiota.

www.ibbyfinland.fi

Ismo Loivamaa

Oli niin kaunista, valtavaa

Tampereen julistautuminen myös lastenkirjallisuuden tärkeäksi kaupungiksi tapahtui viimeistään Tammertonttu-antologian julkaisemisella vuonna 1948. **Ainikki Kiven** ja **Aili Somersalon** toimittamassa kirjassa esiintyvät mm. **Leena Härmä** ja **Eila Kaukovalta**. Teksteissä liikutaan kaupungin keskeisillä paikoilla ja esitellään Tampereen kauneutta. Mystisimmillään Pyykin valot luovat jännitystä pienessä lukijassa. Antologia muistutti tehokkaasti miten edustava joukko lastenkirjailijoita ilmestymisaikana Tampereella vaikutti.

Tampere ei ollut 1940-luvun lopulla vain vahvan realismin, Viidan ja Linnan kaupunki, vaan sinne mahtui myös satuja, tarinoita ja kodikkaita pikku runosia.

Nuortenkirjallisuudessa – ennen muuta tyttökirjallisuudessa – tamperelaiset kirjailijat aktivoituivat jo 1930-luvulla. Kustantajien tyttökirjasarjat tarjosivat jatkuvasti karttuvan foorumin myös tamperelaiskirjailijoille. Kirjoissa alkoi näkyä sekä nuorten kansoittama jännittävä Hämppi että luonnonrauhaa ja reippailua Pyykillä.

Tampere kuvataan kirjoissa aina suurena ja kauniina kaupunkina; maaseutu on tosin aivan lähellä ja sieltä sopii maalaisten tulla ihastelemaan kaupunkia tai peräti hakeutumaan tamperelaisiin kouluihin. Ainikki Kivi kirjoittaa uljaasta Hämeenkadusta ja sähkövaloista, "jotka tavallisesti muuttivat kaupungin tuhattuikkeiseksi satulinnaksi".

Tyttökirjojen tekijöinä kunnostautuivat Ainikki Kiven ohella nuoremman polven edustajat Eila Kaukovalta ja **Soile Kaukovalta**. Heidän Tampere-kuvauksensa on lämmintä, rakastettavaa ja romanttista. Heitä yhdistää myös vissi yläluokkaisuus – niin karkeistavaa kuin sosiaaliluokkien erottelu onkin. He nyt joka tapauksessa lukeutuivat kaupungin sivistyneistöön, Kaukovallan sisarukset vieläpä useammassa sukupolvessa. Kauko-

valtojen vaikuttavuutta lisäsi vielä se, että sisarusarjan keskimmäinen, Ilpo Kaukovalta kirjoitti Kauko Vallan salanimellä poikakirjoja, joita ei keski-ikäisen vallantäyteydessä tahtonut oikein omikseen tunnustaa.

Tamperelaisissa tyttökirjoissa kerrottiin näyttelijättäristä, filmitähdistä, johtajista ja sotilassankareista. Puutalokortteleiden yhteiskeittiöt ja ulkovessat eivät kirjoihin päässeet. Jos kirjoissa asuttiin puutalossa, oli se uhkeiden pensaiden ja puutarhan ympäröimä idylli. Usein kirjojen päähenkilöt visiteerasivat komeissa kaupunkiasunnoissa, joissa kaikki oli perittyä ja esteettistä silmää hivelevää.

Eila Kaukovalta julistaa *Tuntematon Marianna* -tyttökirjassa (1938) modernin tytön onnellisuutta: "Miten toisenlaisia olimmekaan me nykyajan hiihtävät, uivat, pyöräilevät, pesäpalloilevat ja voimistelevat tytöt!" Ei enää puhuttakaan entisajan neidoista, jotka olivat "hentoja kuin silmänäula".

Kirjailijalle ei tainnut johtua mieleen, että ihan kaikilla nykyajan tamperelaisillakaan tyttöillä ei ollut sen paremmin aikaa kuin mahdollisuutta omistautua hilpeälle ulkoilmaelämälle. Tehtaantytöt ja köyhien perheiden tytöt eivät kuuluneet tyttökirjojen taikamaailmaan. Heidän aikansa koitti vasta puolisen vuosisataa myöhemmin kun tamperelaiset lasten- ja nuortenkirjailijat alkoivat kirjoittaa kaupungin tehdashistoriasta ja luokkaeroista.

Pinttyneitä asenteita alettiin kyseenalaistaa jo 1950-luvulla. **Anni Polvan** Tiina-kirjoissa ja muissakin teoksissa kuvataan Tammelan kaupunginosan työväestön elinolosuhteita, ja samalla määrätietoisuudella Leena Härmä päästi ääneen kaupungin laitaseutujen ihmiset. Polvan ja Härmän kirjoissa ei enää keskitytä oppikoululuokan intresanttiin pienyhteisöön, vaan valloille pihojen pitelemättömät lapsilaumat.

Kaupunkikuvauksen näkökulman muutoksesta todistaa myös **Liisa Vuoriston** lastenromaani *Villikot ja vieras Olli* (1959), joka käynnistyy Pispalan tunnelmilla: "Talot riippuivat harjun ylemmillä rinteillä kuin kuivumaan ripustetut kintaat". Siinä taitaa kuulua tyylillisiä muistumia **Lauri Viidan** *Moreenista* (1950), jossa Pispala näytetään luojan palikkaleikkinä ja kaikki käynnistyy maagisella vyörytyksellä: "...vaarojen, kumpujen, harjujen välissä, louhujen lomitse, oksien alitse, mökistä mökkiin ja kartanoon, lehdosta lettoon ja ojasta allikkoon".

Tampereen varhaisessa lastenkirjallisuudessa Pispalaa ei oikein tun-

neta, se ei miellyttänyt kirjailijoiden silmää. Pispalassa varttuneen Liisa Vuoriston kirjallisuuskäsitykseen sen sijaan jo mahtui kuivumaan ripustettujen kintaiden koristelematon arkipäiväisyys, harjun ihmisten elinpiiri.

1970-luvun alun tamperelaiskuvauksen murroskohdasta vastaa **Rauha S. Virtanen** *Joulukuusivarkaus* (1970) ja *Lintu pulpetissa* (1972) ovat avoimen poliittisia nuortenromaaneja, eivät ehkä puoluekantaisia, mutta ehdottomasti vasemmistolaisia. Virtanen uskalsi kirjoittaa sekä pienituloisista perheistä että politiikasta – ensimmäisten joukossa koko Suomessa. Mielenkiintoisella tavalla yhteiskunnallisuus kietoutuu hänen teoksissaan ympäristökuvaukseen. Nuoret tuntuvat liikkuvan poliittisesti ladatuilla paikoilla. Jokaisella askeleella on merkityksensä. Esimerkiksi silloin kun mainitaan porvarillisena pidetty Tampereen Teatteri, vireillä on tietysti opiskelijoiden mielenosoitus taantumuksellista musikaalia vastaan.

Hiukan samanlaista poliittista valppautta voi ounastella jo vuonna 1968 ilmestyneessä **Asko Martinheimon** nuortenkirjassa *Polttaa polttaa...* Työläiskodin lukiolaispoika oppii kesätöissä rakennuksella työelämän lainalaisuuksia – ja senkin, että on väliä mistä tieto on peräisin ja mitä lehtiä lukee. "Jaa. Mää luulen että me luetaan vähän eri lehtiä. Hämeen Yhteistyössä ainakin oli --". Martinheimon hahmottelemasta yhteiskunnallisuuden ja tamperelaisuuden lujasta liitosta alkoi hyvinkin tulla maankuulu, sillä teos voitti valtakunnallisesti painokkaan Pirkanmaan nuortenkirjakilpailun.

Martinheimon kaupunkikuvauksessa oli aina myös tunteita ja tunnelmia, niinpä Hämeenkatu ei ole pelkkä katu muiden katujen joukossa vaan jotain paljon enemmän: "Se on ainoa katu maailmassa. Minnekään muualle ei voi mennä".

Uolevi Nojonen vie kirjoissaan Tampere-kokemukset vielä pidemmälle, vielä tunteellisemmiksi. *Pallo sukassa* –nuortenromaanissa (1989) lukijalle tarjotaan tuore optinen vaikutelma hetkestä jolloin poika näkee kaiken tutun kuin ensimmäistä kertaa: rakennukset, kivijalat, kirkot. pat-saat... Yksilökertojalta ja herkkien poikien kuvaajalta luontui eläytyvä, lähes runollinen paikallisväri.

Menneisyyden tutkiminen käynnistyi toden teolla tamperelaisesa lasten- ja nuortenkirjallisuudessa 1990-luvulla – muualla kotiseudun historiaan oli tartuttu jo 1980-luvun taitteessa. Varsinkin Turun tienoolla syntyneet nuortenkirjailijat **Lasse Raustela**, **Eva Illoinen** ja **Maijaliisa**

Dieckmann kirjoittivat sotavuoksen kokemuksiensa lapsen silmin. He uudistivat sodasta kirjoittamisen tapaa ja siirsivät näkökulmaa sankaruudesta kotirintaman vaikeuksiin. Tähän ilmiöön Tampereella ei juurikaan tartuttu; Tampereella kiinnostuttiin paikallisesta teollisuushistoriasta ja sotien jälkeisestä ilmapiiristä.

Anneli Toijalan *Myrskylintu* (1994) kertoo **Minna Canthin** lapsuusvuosista ja koulumuistoista Mamsellin koulussa Tampereella. Vuosia myöhemmin Finlaysonin alueelle palasivat esim. **Raili Mikkanen** ja **Harri Istvan Mäki**. Ensin mainittu kuljettaa Minna Canthin tyttären tutustumaan äitinsä lapsuuspaikkoihin *Kunhan ei nukkuvaa puolikuollutta elämää* -nuortenkirjan (2019) hauskaassa Tampere-luvussa, jälkimmäinen puolestaan rikastuttaa Finlaysonin kuvausta fantasiamaisilla aikamatkoilla höyryineen ja kummituksineen Siperian legioona -kirjoissa 2009-2010. Nykyhetken tehdasalueen tuo mm. Miina ja Manu -kuvakirjasarjan osa *Kaupungin kesässä* (2009): "Täällä tehtiin entisaikaan puuvillakangasta. Nykyisinkin täällä on paljon yrityksiä, vaikka tehdas on jo lopettanut".

Satu rydyttää **Kaija Pispán** Pispala-kuvausta lastenromaanissa *Silkkipytty* (2011), Pispala on nimetty siinä Hiidenharjuksi ja kertomuksen alussa hiisi kuvailee harjuaan maailman kauneimmaksi paikaksi. 1900-luvun alkupuoliskolle ajoittuvassa kirjassa on mielikuvituksen rinnalla tarinoita, joita kirjailija on kuullut sukulaisiltaan. Historiabuumin nautittavimpia kirjoja on **Raili Mannisen** lastenromaanin *Renesto Angelico Aragonialainen* (2003). Saparopäinen Hanna aloittaa 1940-luvun lopulla kansakoulun Hämeenpuiston vanhassa puurakennuksessa ja kokee vahvasti niin kodin ristiriidat kuin opettajan ankaruuden. Perheen taloudellisen nousun merkinä muutetaan Satamakadulta Alarannan läheisyydestä Pyykinharjulle. "Kadun puolelta näkymä oli huima, katu näytti kulkevan syvällä alhaalla. Lähellä ikkunaa kasvoi kaksi mäntyä. Pyykin puolella oli talon piha mattotelineineen ja pyykinkuivausnaruineen, matala vihreä puuaita ja sen takana alkoi mäntymetsä."

Tampere paistattelee nykyisin julkisuudessa vahvana ja kehittyvänä kaupunkina, turistien ja muuttovirtojen himoittuna kohteena. Tilanne näkyy myös kirjallisuudessa. Yhä useammin Tampereen herättämistä vaikutelmista kirjoitetaan "ulkopuolisen", toispaikkakuntaisen näkövinkkelistä. Niinpä lasten- ja nuortenkirjoissa pistäydytään Särkänniemessä, näkötorneissa ja muissa keskeisissä houkutusissa. Viime vuosien erikoisim-

pia Tampereeseen johdattelevia tarinoita on **Ella Paijan** esikoisromaani *Soita minulle karusellin kelloa* (2023); Särkänniemi on kirjassa elollistettu salaperäiseksi vaikuttajaksi, joka teoillaan vaikuttaa kesätyöläisten ja paha aavistamattomien turistien elämään.

Terhi Rannelan nuortenkirja *Läpi yön* (2014) kertoo pieneltä paikkakunnalta Tampereelle opiskelemaan tulleen tytön sopeutumisesta: "Vähitellen, hitaasti, mutta pirullisen varmasti minä juurruin tähän kaupunkiin". Ei mikään ihme, sillä niin vaikuttavia häilähdyksiä kaupunki tytölle tarjoaa: "Aurinko maalaa Hämeenpuistosta kauniin". **Salla Simukan** Riihimäeltä Tampereelle muuttanut tyttö kokee Lumikki-trilogiassa (2013–2014) jotain samansuuntaista omissa ympyröissään Tammelassa: "...oliko hän alkanut pehmetä kaupungille? Ajatus tuntui huvittavalta." Simukan ja monen muun kohdalla kannattaa muistaa sekin, että heidän Tampere-kuvauksensa leviävät käänöksinä ties kuinka moneen maahan ja kulttuuripiiriin.

Kun vuosikymmeniä sitten Tamperetta, tehtaitten kaunista kaupunkia, tehtiin tunnetuksi komeilla valokuvateoksilla, nyt valtakunnallinen ja kansainvälinen mielenkiinto saavutetaan usein lasten- ja nuortenkirjojen avulla!

Käännöskirjallisuudesta löytyy lisäksi hauskoja kuriositeetteja alkutekstien paikallistamisesta. Muistetaan miten Pekka Töpöhäntä oli "ihan tavallinen, suomalainen, harmaatäpläinen kissa". Tampereella on omat vastineensa. Nimittäin ruotsalaisen **Gunnel Linden** nuortenkirjassa *Va-lassaaren valtakunta* pakataan loppuselvityksessä kimpсут ja kampsut ja hypätään junaan: "Täällä tulee hulluksi. Minä matkustan Tampereelle ja menen Kaupunginhotelliin!" Tai entäs sitten amerikkalaisen **Mildred D. Taylorin** *Älköön piirimme särkykö*, jonka repliikit **Arto Häilä** on suomentanut Tampereen murteella, joten Mississippin maisemissa puhutaan näin kodikkaasti: "M-mää tosiaan tykkään sun musiikist. Kiitos kun sää kävit soittamas mul joka päivä. Se oli niin nättii".

RUNOT

Ojaniemi, Heli

Hauska tutustua puhutsä lorua?

kuv. Pasi Ojaniemi. Heli Ojaniemi 2019

Runokokoelmassa ilakoidaan arjen kummallisuuksilla, leikitään nimillä ja loruillaan eri kaupunginosista. Mukaan mahtuu ratikan tulo Tampereelle ja vaikkapa . Kurpitsatalon kukko/ei neuvomasta lakkaa:/ "Nakkaa taimille kanankakkaa!" Tahmelassa riittää rantaa, Pyhäjärvi yrteille vettä antaa...

KUVAKIRJAT

Hämäläinen, Karo & Koskela, Ilpo (kuvitus)

Tampereen Linna, Tammi 2020.

Sisarukset Akseli ja Elina lähtevät mummin ja papan kanssa Urjalasta Tampereelle. Naapurin Jussi puhui kuuluisasta Tampereen Linnasta. Löytyisikö se tällä reissulla? Tampereella nähdään mielenkiintoisia paikkoja ja monta komeaa rakennusta, mutta missä on Tampereen Linna? On yliopiston kirjasto, Finlaysonin komea tiilirakennus, pääkirjasto Metso ja Näsinneula. Viimein arvoitus selviää: Linna onkin suuri kirjailija Väinö Linna, jonka elämästä ja kirjoista saadaan tietää monta kiinnostavaa juttua. Kirjan runsaan ja vauhdikkaan kuvituksen on tehnyt sarjakuvien taituri Ilpo Koskela.

Kanto, Anneli & Katto, Noora (kuvitus)

Virtaset huvipuistossa, Karisto 2018.

Virtasen viisi lasta ovat olleet ahkeria ja kilttejä monta viikkoa. Nyt on edessä palkinto eli päivä huvipuistossa. Odotukset ovat korkealla. Mikään ei voi pilata hienoa päivää, vai voiko? Kastehelmi katoaa kiukkuisena ihmisvilinään, koska pienet eivät pääse samoihin laitteisiin kuin isot.

Koivisto, Jari (teksti ja kuvitus)

Miina ja Manu kaupungin kesässä, Satukustannus 2009

Miina ja Manu – Salaperäinen lentäjä, Satukustannus 2011

Missä kuvakirjallisuuden suursuosikit, kissasisarukset Miina ja Manu asuvat? Viimeistään 25 vuotta sarjan aloituksen jälkeen saatiin tarkka vastaus: Tampereella. Kaupungin kesässä he esittelevät keskeisimpiä nähtävyyksiä maalaisserkulleen. Salaperäinen lentäjä -kirjassa liikutaan Pispalassa ja omatekoisen ilmalaivan avulla perspektiivi laajenee ja välillä pysähdytään Pyynikin näkötornin ylätasanteelle.

Koivisto, Jari

Miina ja Manu: kaupunkikierto, Satukustannus 2014

Sulo-eno, Heikki-hiiri ja serkukset Miina, Manu ja Mikko viettävät riemukkaan kesäpäivän Tampereella. Mikko saapuu laivalla Mustanlahden satamaan. Ensimmäiseksi huvitellaan Särkänniemessä. Retki jatkuu Näsinkallion editse Tallipihalle, sieltä Finlaysonin alueelle ja Vapriikkiin. Kartasta voi seurata retkikunnan reittiä. Pikku Kakkosen puistosta he jatkavat Hämeensillalle, Keskustorin markkinoille, Kaupahalliin ja lopulta Laukontorille. Karttaliitteessä on tietoja käydyistä kohteista.

Minkkinen, Minna & Montonen, Heidi (kuvitus)

Alma ja Paavo. Tyhjän pallon mysteeri, Books on Demand 2025

Paksulehtinen kuvakirja kertoo pikku Almasta ja hänen leluapinastaan Paavosta. Parivaljakko löytää tyhjentyneen jalkapallon. Mistä siihen saisi ilmaa? Apu ei löydy äidiltä, ei mammalta, ei Sampolan kirjastosta mutta ehkä Tammelan stadionilta.

Syvjäjärvi, Annastiina

Siipirikko ei voi lentää, Lasten Keskus 2003

Tampereen Tuomiokirkossa vanhempiansa kanssa vieraileva pikkutyttö lähtee itseksensä tutkimaan kirkkoa. Hugo Simbergin maalaus, Haavoittunut enkeli, houkuttelee, tyttöä. Hän pujahtaa maalauksen paareilla istuvan enkelin luo. Paareja kantavat pojat estelevät, mutta Enkeli ja tyttö karkaavat. Lehtereillä he viettävät riemuosan hetken historian, laulun ja tarinoiden parissa. Hieno kuvitus ja teksti.

LASTENKIRJAT

Dieckmann, Majjaliisa

kuv. **Raimo Huittinen**

Ville Romusen ja mummon delfiiniseikkailu, Mäkelä 2011

"Taidettiin tulla suurkaupunkiin", huokaistaan humoristisen lastenkirjasarjan osassa, jossa omaperäinen mummeli tutustuttaa Lillin ja Villen Tampereen nähtävyyksiin, mm. Hämeensiltaan, tehtaiden historiaan ja Pyynikin kesäteatteriin. Pisin aika vietetään Särkänniemessä ja delfinaariossa.

Finne, Jalmari

Kiljusen herrasväki -sarja, Otava 1914-1925

kuv. **R. Rindell ja Rudolf Koivu**

Kangasalla syntynyt, Tampereen teatterielämään monin tavoin vaikuttanut Jalmari Finne tunnetaan parhaiten humoristisen lastenkirjallisuuden klassikkosarjasta Kiljusen herrasväki. Kiljusen pojat kävivät vähän aikaa kouluakin Tampereella ja perheen teatterikiertue saapuu kaupunkiin teoksessa Kiljusen Plättä. He "näyttävät itseään" yleisölle. Kiljusen vallankumous -osassa huumorin kohteena välähtää Tampere nimenomaan kenkäteollisuuden kaupunkina.

Härmä, Leena

Tuittupää-sarja, WSOY 1945–53

Tampereen Järvensivuun tunnistettavasti paikantuva viisiosainen lastenromaanisarja kertoo Tuittupääksi nimetystä puuhakkaasta Virpistä ja alueen lapsilaumasta. Poikien mielestä Virpi on "koko mato kintuistaan". Omakotialueen elämässä on vielä maaseutumaista tunnelmaa.

Kallioniemi, Tuula

Koulu on kivaa, Konsta Otava 2005, tarkistettu painos 2024

kuv. **Leena Lumme**

Talvilomalla ekaluokkalainen Konsta pääsee Tapa-täidin perheen luo kolmen päivän eloonjäämisreissulle Tampereelle. Konsta jännittää matkustaa yksin. Tapa-täti kyselee höntäämisestä ja puhuu Raipe Helmisen mailasta. Mistä oikein on kysymys? Pyynikin näkötorni on korkea, mutta rohkeasti ylös ja pelkoa päin.

Kaukovalta, Soile

Tinttara, seikkaileva keijukainen, Karisto 1953

Kuv. **Hugo Trentzsch**

Korpiseutujen keijukaistytty Tinttara lähtee Tampereelle ja ihailee nähtävyyksiä Koskipuiston vaiheilla. "Kaikkiolla oli hilpeitä kukkaryhmiä, suloisesti tuoksuvia pensaita ja niiden lomassa valkoisia istuimia." Keiju vaihtaa päiväksi osia Hämeensillan Metsästäjäpatsaan kanssa. Satukirjassa käydään mm. levähtämässä Pyynikin näkötornin huipulla.

Kuorelahti, Elina

Museomysteri, Nemo 2020. kuv. **Nunnu Halmetoja**

Tubettavan Aane-mummon, Koposen, Metson ja Salvion Museoseikailun jatko-osassa nelikko kaartaa Helsingin observatorion ja Lastenkaupunki-museon kautta Tampereelle Vapriikkiin. Entisen professori Arkelandin ja kauppias Sederholmin kummitukset ovat juuttuneet Pelimuseon Space Invanders peliin. Tarvitaan lasten apua, että kummitukset ehtivät observatorioon viettämään Pyrstötähden yötä.

Kuusela, Matti

Salainen tehtävä. Tonttujen talviseikkailu Tampereella, Tampere-Seura 2010.

Kuv. **Jammu Kanerva**

Korvatunturilta lähtee neljän tontun urheilullinen ja nälkäinen joukko suorittamaan joulupukin antamia tehtäviä Tampereelle. Ilman Tiina-tontun nokkeluutta Börje, Timo ja Niilo tuskin olisivat ratkaisseet Aleksanterin kirkon tiilien lukumäärää, Ilveksen vaarallisuutta, Tampereen por(o)mestaria tai Tampereen parasta näytelmää. Mutta kuka onkaan Tampereen kiltein aikuinen? Hauska tapa tutustua kuuteentoista tamperelaiseen kohteeseen.

Kuutti, Maria

Anna ja Elvis ja vahtokarkkivakooja, Karisto 2017

kuv. **Katri Kirkkopelto ja Ilmari Kettunen**

Elvis on isänsä kanssa lähdössä matkalle Tampereelle. Anna ja mummo lyöttäytyvät mukaan. Mummon mukana ollessa on aina vauhdikasta, hurjaa ja hauskaa. Särkänniemessä, Vakoilumuseossa ja Poliisimuseossa mummo saa kaaosta aikaiseksi. Joku salaperäinen mies vakoilee mummoa. Kuka ja miksi? Mistä ihmeen vedonlyönnistä on kyse? Sarjan viides osa.

Manninen, Raili

Renesto Angelico Aragonialainen, Suojeluskaira, WSOY 2003

kuv. **Leena Lumme**

Hanna on pieni, herkkä ja arka. Kansakoulun alku pelottaa eikä tiukka ja äkeä opettaja helpota tilannetta. Satamakadulla tyttö tutustuu suureen, lempeään koiraan Renestoon. Koira osaa puhua ja siitä tulee Hannan suojeluskaira. Renestolle voi puhua mistä vaan ja siltä saa hyviä neuvoja. Sodan jälkeinen koulu oli suuria luokkia, matovelliä, kalanmaksäöljyä ja kaunokirjoitusta. Hannan koti on varakas ja hänen elämänsä helpompaa kuin monen luokkakaverin. Kirjasto on kaupungin paras paikka.

Mikkelinen, Jerry & Ollila, Jussi, S&S 2021

Maltti ja Valtti – Suuri aarrejahti

Kuv. Teemu Åke

Liikennepuistokonstaapelit Maltti ja Valtti ovat tuttuja Pikku Kakkosen tv:n joulukalenterista, radiosta, Pyyntikin kesäteatterista ja kirjoista. Suuri aarrejahti sijoittuu koheltavien konstaapeli kotikaupunkiin, Tampereelle. Erityisesti kertomuksessa noteerataan Näsinneula, huvipuisto ja vohvelikahvila. Repliikeissä paikoitellen muhevaa Tampereen murretta.

Mäki, Harri Istvan

Siperian legioona ja höyryurut, Traff Kustannus 2010

Lasten salaseura Siperian legioona liikkuu aikakaudesta toiseen kirjarparin jälkimmäisessä osassa. Aikamatkoja yhdistää Finlaysonin tehdasalue, jossa tutuiksi tulevat todelliset kohteet Kuusivooninkisesta ja värjäämästä alkaen. Tunnelmaa maustavat mielikuvittelliset efektit: kohtalon urut, luulabyrinthit, höyryjen yö, karkailevat kummitukset...

Mäkinen, Heidi

Kuv. Marja Siira

Kuura ja karkaileva isomummo, Karisto 2023

Kuura tempautuu muistamattoman isomummonsensa mukana juna-matkalle Tampereelle. Pikkutyön vastuu on niin painava, että hän tuskin jaksaa keskittyä sen paremmin Stockmannin antimisiin kuin Näsinneulan ravintolan lounaaseen.

Pispa, Kaija

Silkkipytty, WSOY 2011

kuv. Salla Savolainen

Lastenromaani Silkkipytty sijoittuu jonnekin 1900-luvun alun Pispaan, jossa ystävykset Tilda ja Sulo ryhtyvät Sherlock Holmesin innoittamina tutkimaan ja vaaniskelemaan kotikujillaan. Lapset pelastavat yhtä hyvin kissanpoikasia kuin varkaiden uhreja. Köyhyys tuottaa usein vaikeuksia harjun asukkaille, mutta he ovat tottuneet auttamaan toisiaan. Jälkisanoinaan kirjailija kertoo kuulleensa osan tarinoista Pispalassa asuneilta vanhoilta sukulaisiltaan ja ehkä siksi kirjassa on niin runsaasti elävältä tuntuvaa ajankuvaa.

Polva, Anni

Tiina-sarja, Karisto 1956–1986

Pietarissa syntynyt, Tampereella lapsuutensa ja nuoruutensa asunut, kesiä mummolassa Lammilla viettänyt ja Turussa kirjailijan uransa luonut Anni Polva on Suomen myydyimpiä kirjailijoita. 2,5 miljoonasta myydystä kappaleesta huomattava osa kertyy lasten- ja nuortenkirjoista, joista parhaiten muistetaan tv-sarjanakin nähdyt Tiina-tyttökirjat. Raisusta mutta rehellisestä Tiinasta kertovan kirjasarjan maisemia sekä kirjailijan lapsuuspaikkoja voi etsiä Tiina-raitti-kävelyreitien varrelta Tammelan kaupunginosassa, ks. Tampereen kaupungin verkkosivut! – Kannattaa muistaa myös elämäkertateokset *Kun olin pieni* (1986) ja *Hyvästi lapsuus* (1987).

Krokotiili Niilon Ilves-seikkailu

kuv. **Gianetta Porta**. Ilves ry 2018

Niilo krokotiili saapuu perheensä kanssa Suomeen talvella. Pyynikillä kaverit houkuttelevat Niilon pelaamaan jääkiekkoa. Vähitellen Niilon luistelu ja kiekkoilu alkaa sujua kun kaverit neuvovat. Jalkapallo on Niilolle rakas laji ja kesällä hän pääsee näyttämään taitonsa. Tarina- puuhakirja houkuttelee lukemaan, pelaamaan, värittämään ja leikkimään tarroilla.

Siro, Juha

Superserkut ja koirakuume, Avain 2024

Sisarukset Saima ja Selma vierailevat usein serkkulassa Tampereen keskustassa ja silloin käydään Särkänniemen Koiramäessä ponikieroksella, Tassuteatterissa, herkuttelemassa Amurin helmessä, pääkirjasto Metson lastenosastolla ja vanhan kirjastotalon ulkolavalla nähdään lastenteatteria.

Tammertonttu

Toim. **Aili Somersalo** ja **Ainikki Kivi**, Tampere-seura 1948

Kuv. **Anja Sormunen**

Tamperelaisten lastenkirjailijoiden yhteisjulkaisu, jossa mukana toimittajien ohella mm. Leena Härmä ja Eila Kaukovalta. Satujen ja kertomusten lisäksi vuoropuheluja, runoja ja tehtäviä. Tampere näyttäv-

tyy monessa tekstissä: Ainikki Kiven kertomus aloittaa kirjan, ja siinä seistään piispantalon kulmassa ja ihmetellään Pyynikillä loimottavaa salaperäistä valoa. Kirjassa liikutaan myös Konsulinsaarella, Näsi-kalliolla ja Keskustorilla.

Tomi, Ilona

Kitis kiira metsään, Books on Demand 2014

kuv. **Viljami Heinonen**

Miltä tuntuu siirtyä ajassa reilut sata vuotta taaksepäin? Hanna sen tietää, kun elää vuoden huutolaistyttönä kotipaikallaan lidesjärven rannalla. Joka kuukauteen liittyy merkittäviä päiviä, tapoja ja uskomuksia. Kirja on kalenteri ja kurkistus viiden sukupolven takaiseen elämään.

Vuoristo, Liisa

Villikot ja vieras Olli, WSOY 1959

Lasten iloista ja aktiivista elämää Pispalassa. Tiet kiemurtelevat ja kaupunki muuttuu "epämääräiseksi sokkeloksi". Lasten salaseura päättää kostaa vääryydet kamalalla tavalla ja puolustaa heikkoja. Vanhojen lastenkirjojen hengessä lapset paljastavat sekä vankikarurin että surkeissa oloissa elävän Olli-pojan miljonööri-isän, joka muuttaa kaiken paremmaksi. Pispalalaissyntyinen kirjailija kuvaa harjua yhteisöllisenä ja poikkeuksellisen vaikuttavana asuinpaikkana.

NUORTENKIRJAT

Aava, Salme (oik. Salme Sadeniemi)

Kesäke, Otava 1942

Karjalaiset evakkosisarukset Kati ja Tiina viettävät kesää 1940 Ruovedellä ja ihastuvat saariin, Runebergin lähteeseen ja Tarjanne-laivan liikennöimään Näsijärven vesistöön niin paljon, että alkavat pitää sitä melkein jo Laatokan veroisena "arkipelagina". Tytöt matkustavat junalla Tampereelle, polkupyörällä Ruovedelle ja matkalaukut he laittavat laivan kyytiin. Tampere näyttätty lasiverantaisilla huviloilla kesää viettävien näkökulmasta välietappina. – Kirja innostaa selailemaan Tampereen museoiden julkaisemaa teosta Herrasväen kesäretki – kesänviettoa Tampereen seudulla sata vuotta sitten (1994).

Ahonen, Iitu

Hervannan kolmiossa, Nordbooks 2016

Vuosi yhteisessä solukämpässä vaatii paljon, varsinkin kun Marlon on jo ikänsä puolesta kymmenen vuotta kämppiksiään vanhempi. Miki aloittaa ammattikoulun ja Anssi sulkeutuu tietokonemaailmaan. Siinä särmiä hiotaan kun suulas, seurusteleva aikamiespoika, opiskeleva leipuri ja nuori nörtti yrittävät jakaa yhteisen tilan, mutta täytyy sietää ja edes vähän ymmärtää toisiaan.

Alftan, Roope

Toista luokkaa. Muistoni – osa I, Kesuura 2009

Ruotsinkielisessä kansakoulussa Tampereella aloittavan pojan perhe on juuri muuttanut takaisin Ruotsista Tampereelle: "Uudessa kaupungissa kaikki oli suurempaa, enemmän, parempaa ja ennen kaikkea ihmeellisempää". Ylioppilaskirjoituksiin päättävä muistelmakirja sopii mainiosti nuorille lukijoille. Finlaysonin tehtaan teknisen johtajan poika kertoo yksityiskohtaisesti ja elävästi 1950-luvun Tampereesta, ja varsinkin koulunsa ja vanhempiensa arvomaailmasta ja sosiaalisesta luokka-ajattelusta hän kirjoittaa huvittuneen kriittisesti.

Helminen, Alli

Ullan ystävät, Karisto 1972

Ulla-sarjan päätösosassa Ulla ja äiti ovat muuttaneet Tampereen lähiympäristön kirkonkylämäisiin olosuhteisiin. Ulla miettii uuden kodin luonnetta maaseudun ja kaupungin välimaastossa: "Me asume oudolla paikkakunnalla. Ihmiset lähtevät täältä joko kaupunkiin tai maalle. Tämä ei ole kumpaakaan." Linja-autolla sentään pääsee Keskustorille ja silloin houkuttelevat Sorsapuisto, Hämeenpuisto, Näsikallio, tavaratalot ja katukahvilat, jotka Ullan mielestä ovat hyvin pariisilaisia.

Honka, Aaro

Hurja kunnari, WSOY 1968

Kauppias Koskisen perhe muuttaa läntisestä esikaupungista Kyttälän puolelle. Pojille luvassa oli uusi maailma puutalojen pienoismaailmassa ja heidän "sieraimensa värähtelivät edessä olevien seikkailujen odotuksesta". Seikkailuja ja naapuruston persoonallisuuksia riittääkin rönsyilevässä poikakirjassa. Kyttälää kutsutaan välillä komeasti Kyttälän kaupungiksi ja muutenkin maantieteelliset faktat esitetään suurpiirteisesti. Tampereen murre ja sanonnat muhevoittavat repliikkejä: "Takuulla, sanoi Tampereen likka!"

Ikola, Kaisa

Se on moro, Hullu luokka, Kirjapaja 2000

Humoristisen Hullu luokka -koululaisromaanisarjan päätösosassa luokan huomiota vievät koulukahvilan pito, jännitysvideon teko - ja kevätretki Tampereelle. Retkellä vietetään aikaa Koskikeskuksessa, mutta historian asiantuntijana kirjailija opastaa kattavasti Tampereen kohteisiin, välillä hiukan yllättäviinkin. Hullu luokka näkee Keskustorin maiseman, Tammelantorin, yliopiston rakennukset, Metson Pirkanmaakokoelman ja houkuttimena mainitaan mm. ylioppilastalon varhainen rooli Suomen rikoshistoriassa...

Isto, Sanna

Peto. Tammi 2025

Pixi on taitava piirtäjä. Hän haluaa eroon kiusaajistaan ja muuttaa toiselle puolelle maata lukioon. Asunto järjestyy Tamin, hiukan erikoisen naisen alivuokralaisena. Koulu on lähellä asuntoa ja monet asiat helpompia. Kiusaajia on kaikkialla ja heille kelpaa räikkäämisen kohteeksi ihmisten lisäksi eläimet. Pixin öisin koulun seinien maalaamat eläingraffitit heräävät eloon. Kiusaajatkin saavat osansa Pixin taidosta. Kaupunkia ei mainita nimeltä, mutta Naulatehtaan graffitit ja ratikka viittaavat vahvasti Tampereeseen.

Kallio, Pauli

Ottopokia ja työläistyttöjä. Yhdeksän tarinaa Tampereelta, Vapriikki 2011

kuv. **Tiitu Takalo**

Sarjakuvanovelleissa kuvataan Tamperetta ja tamperelaisten perheiden elämää 1100-luvulta nykyaikaan. Äänen saavat niin naiset, köyhät, tehtaalaiset, opiskelijat kuin kauppiaskin.

Kaukovalta, Eila

Kohti kevättä, WSOY 1934

Ylioppilaskokelas Hilpan – ilmeisesti Tampereen yhteiskoulussa – vapaa-ajan ja kouluelämän sattumuksia. Koulutovereista valveuneimmat keskustelevat sosialismista, militarismista ja fasismista, mutta suurinta osaa taitaa kiinnostaa enemmän esim. Greta Garbo, Walesin prinssi ja gramofonissa pyörivät Hawaiji sekä Asfalttikukka. Yhteiskoulu ja lyseo hiihtävät kilpaa Pyynikillä. Hilpan sydän läikehtii nähdessään koulutalonsa ikkunat valaistuna. Vapaa-ajan iloa suomm. Café Brander.

Kaukovalta, Soile

Teinitytön ikkuna, WSOY 1953

Merja tulee lukiovuosiksi maalta Tampereelle ja pian hän rakastaa kaupunkia, Satakunnansillallakin hän aistii "tehdaskaupungin roman-

tiikkaa - valtavat tehtaat, voimaa suova koski ja liikuttava pieni saari. Nytkin tämä maisema rauhoitti minua". Nuorison tärkeitä paikkoja ovat mm. Hämppi, kirjasto ja Kino-palatsi. Tapahtumat sijoittunevat Amuriin ja koulu siinä lähettyvillä puitten ympäröimänä.

Kivi, Ainikki

Salaperäinen serkku, Karisto 1944

Tamperelaiseen perheeseen saapuu sota-aikana yllättäen sukulaistytö Amerikasta ja pian häntä aletaan kaupungilla epäillä vakoilijaksi, vaikka omien sanojensa mukaan tuntee "voimakasta halua taistella ja kuolla Suomen vapauden puolesta". Sotaideologia on voimakasta, mutta Tampere-kuvaus tuntuu sitä elävämmältä. Lukiolaiset nuoret liikkuvat koulunsa lähellä Hallituskadulla, Nalkalan torilla ja Pyynikillä. Kaupungin sähkövalot muuttavat kaupungin "tuhattuikkeiseksi satulinnaksi". Tampereen yhteiskoulussa suomenkielen ja historian lehtorina toiminut kirjailija puhuu iloisen ja huumorintajuisen koulunkäynnin puolesta.

Leino, Katariina

Haaveiden nuorallatanssi, WSOY 2003

Viulistityttö Charlotta pyrkii Sibelius-Akatemiaan ja joskus poukkoilevillakin teoilla pyristelee irti kiltin tytön roolistaan sekä monenlaisista sukuperinteistä. Isoäiti asuu ja emännöi galleriaa "hienostoalueella Pyynikin rinteessä". Kertoja kommentoi valppaasti muitakin tapahtumapaikkoja; Hämeenpuistoa valaisevat "oranssit lamput kuin suuret veriappelsiinit" ja Hämeensillan patsaat "uhosivat miehisyttään".

Lähteenmäki, Laura

Yksi kevät, WSOY 2018

Tamperelaisen kenkätehtaan tytöt kansalaissodan pyörteissä; ensin haavoittuneiden auttajina vallatussa huvilassa, sitten jo aseellisissa joukoissa "vallankumouksen voitto olisi meidän tyttöjenkin voitto". Kaukaiseksi he tuntevat muistojensa Tampereen, jossa oli kukkaistuksia, kahviloita, kauppoja ja lapsia kaduilla.

Lähteenmäki, Marianna

Tuntematon sivari, Kauppiaitten Kustannus 1987

17-vuotias Joonas muuttaa vanhempiensa kanssa maaseudulta Hämeestä Turkuun. "Landepaukku" erikoisine murteineen solahtaa hyvin länsisuomalaiseen lukioon. Eri murteet sotkeutuvat toisiinsa, kun nuoret pohtivat sukupuolten välisiä eroja ja asepalveluksen sallimista naisille. Naispappeus on hyväksytty miksi ei asepalvelustakin. Joonas on sivariajatuksineen rohkeasti yksin. Pienenä poikana Tampere-matkalla hän kävi aina katsomassa puistossa lintuja syöttävää pitkäpartaista miestä, jollaiseksi hän Jumalan kuvitteli. Kontakti -sarja

Martinheimo, Asko

Polttaa, polttaa..., WSOY 1968

Pirkanmaan nuortenkirjakilpailun voittajateoksessa päähenkilöpoika on kesätöissä rakennustyömaalla ja joutuu pohtimaan omaa sijoitumistaan poliittisella kartalla. Maailmanpolitiikkakin vaatii kannanottamista. Työmaalla hän huomaa, että silläkin on väliä, mitä tamperelaisista sanomalehdistä seuraa. Hämeenkadun merkitys on nuorille tärkeä: "Se on ainoa katu maailmassa".

Mattila-Laine, Satu

Myyty tyttö, Warelia 2019

Tosiasioihin pohjautuva kirja kertoo 1900-luvun alkuvuosista kun kunnat vielä antoivat orpolapsia elätettäväksi maksun perusteella. Lempillä ei ole helppoa uudessa kotitalossaan, mutta iloa sentään tuo opettaja, joka innostaa lukemaan. Talon huutolaispojan kanssa Lempi suunnittelee pakomatkaa Tampereelle. Amanda-opettaja osoittautuu monella tavalla tarinan hyväksi haltiaaksi.

Meresmaa, J.S.

Naakkamestari, Robustos 2016

Enni on rampa huutolaistyttö valumestari Lundanin verstaalla. Mestari on ystävällinen ahkeralle apurilleen, muu perhe ei. Ennin elämä muuttuu kun hän pelastaa hangelle uuvahtaneen naakan ja sen kuoltua jättää verstaan. Eletään vuotta 1900 Tampereella. Finlaysonin tehdas on oikea, mutta mitä kummaa siellä tapahtuu. Kuka on Naak-

kamestari ja mitä tekemistä hänellä on Ennin kanssa? Jännittävä vaihtoehtohistoriallinen teos voitti pienoisromaanikilpailun. Kirjasta on myös selkoversio.

Multisilta, Jenni

Kuolleet tytöt eivät tanssi, Myllylahti 2025

Tanssia harrastavan Oonan perhe muuttaa Tampereelta vanhempien kotikaupunkiin Poriin. Urheilulukion aloittava Oona kuulee huhun, että hänen isosiskonsa Rooson itsemurha samassa lukiossa vuosia aiemmin olikin ilmeisesti murha. Kaupungissa on pelottavan paljon epäselviä itsemurhia, murhia, murhayrityksiä ja erikoisia ihmishuhteita ennen ja nyt. Oona on mukana tekemässä podcastia oudoista tapahtumista. Kirja aloittaa uuden nuorten sarjan.

Nojonen, Uolevi

Pallo sukassa, WSOY 1988

Lukiolaispoika Harri on tunteellinen älykkö, joka velloo identiteetti-kriisissä ja vaeltelee pitkin Tampereen keskustaa. Ympäristökuvaus linkittyy kiinteästi pojan psykologiseen luonnehdintaan, niinpä hän kokee sellaisenkin hetken kuin näkisi tutut kadut ensimmäistä kertaa, aivan tuoreesti ja tarkasti.

Paija, Ella

Soita minulle karusellin kelloa, Tammi 2023

Trillerimäistä jännitystä, realismia ja fantasiaa yhdistelevässä romaanissa Särkänniemen huvipuisto elollistetaan, ja siitä koituu draamaattisia seurauksia. Huvipuiston nuoret kesätyöntekijät reagoivat persoonallisuutensa mukaisesti outoihin tapahtumiin. Huojentavaa vaihtelua työelleen he saavat kesäiltaisain Tampereen keskustan houkuttelevissa kohteissa.

Paloheimo, Oiva

Levoton lapsuus, WSOY 1942

Levoton lapsuus on Kertomus, ei romaani. Se on yhdeksänvuotiaan Laurin surumielisen kaunis kehitystarina, joka ajoittuu kansalaissodan kauhunhetkiin Tampereella. Pihapiirissä punaisten ja valkoisten ra-

ja kulkee siinä, missä toisilla lapsilla on hädin tuskin leipää ja missä toiset kokevat elintarvikepulan sokeriannoksen pienenemisenä. Lauri ei aineellista puutetta koe. Hän elää kasvattilapsena lapsia ymmärtämättömän neidin ja tämän aikuisen veljen taloudessa. Laurin isä, varakas tuomari, maksaa poikansa hoidosta hyvin. Äitiä Laurilla ei ole, äiti on – tuuliajolla. Jokainen pihan asukkaista menettää sodassa jotakin, mutta tuntuu kuin aurinko hymyilisi kaikille pihan vielä elossa oleville, kun Lauri astuu häntä maalle hakemaan tulleen nuoren setänsä kieseihin.

Polva, Anni

Me tytöt opiskelimme, Karisto 1946

Anni Polvasta tietokirjan kirjoittanut Juha Hurme tulkitsee tyttökirjan kokemukset kauppaopistossa muistelmallisiksi. Polvan opiskelutoverina Tampereen kauppaopistossa oli Leena Härmä. Toinen painos ilmestyi kevyesti ajantasaistettuna vuonna 1963 *Me tytöt* -nimisenä.

Rannela, Terhi

Läpi yön, Otava 2014

Maria muuttaa kirjan lopussa Outokumpua muistuttavasta Sellukylästä Tampereelle opiskelemaan kirjallisuutta. Kimppakämpä Hämeenpuistossa viehättää Mariaa vaikka suuri kaupunki aluksi vähän säikähdyttää. "Vähitellen, hitaasti, mutta pirullisen varmasti minä juurrun tähän kaupunkiin." Päiväkirjamaisessa romaanissa opiskelijat oleilevat mm. Telakalla, Rosson terassilla, Stockmannilla ja Metson kahvilassa.

Renvall, Viola

Det hände i Tammerfors – En skolflicka berättar

Åbolands litteraturförening, 1992

Tamperelainen koulutyttö kirjoittaa kansalaissodan ratkaisevista viikoista keväällä 1918. Lapsekas ilo kouluvapaasta muuttuu epävarmuudeksi ja peloksi. Kaupunki on muuttunut. Aseellisia punakaartilaisia on kaikkialla. Ammukset räjähtelevät ja aiheuttavat suurta tuhoa. Kouluun, jossa hoidetaan haavoittuneita, palataan hakemaan suojaa. Kotona ei voi enää olla. Huhtikuun 6. on ihmeellinen päivä! Valkoiset

valtaavat kaupungin. Kirjoittaja purkaa sanoiksi isänmaalliset tunteensa palatessaan ikkunattomaan kotiinsa.

Romppainen, Katariina

Sori vaan, se on totuus, Karisto 2020

Ei ole helppo olla köyhä yksinhuoltajaäidin tytär, varakkaiden koulukavereiden joukossa. Tuntuu houkuttelevalta kertoa kavereille muunneltua totuutta elämästään ja vanhemmistaan. Varsinkin kun isä on seiskaluokkalaiselle vain nimi ja arvoitus. Yllättäen elämään kuuluukin isä, varakkaat isovanhemmat, äidin sairaus ja liuta salattuja totuuksia. Kirjasta on tehty 2024 nuorten palkittu tv-sarja Sori siitä.

Salama, Annukka

Ripley - Nopea yhteys, WSOY 2022

Isla käy Tampereen teknillistä lukiota ja suhtautuu peleihin ja koodaamiseen intomielisesti. Hän näkee ne kansainvälisinä kielinä ja kulttuureina ja jopa kätevinä kotouttamisen keinoina. Pelaamassa hän käy Nekalassa. Sosiaalisen median välityksellä syttyy rakkaus. Kirjan nuoret korvaavat kernaasti suomen kielen englannilla kaikissa tilanteissa.

Salama, Annukka

Sulamispiste, WSOY 2025

Ylöjärveläisen Oliverin eli Olli Järvisen(17v) äiti on ollut olympiataison ampumahiihtäjä. Hän toivoo pojasta uransa jatkajaa. Oliveria kiehtoisi jääkiekko enemmän. Hän käy salaa pelaamassa. Isäpuolen kuvaama video avaa Oliverille ovet tamperelaiseen urheilulukioon ja tositoimiin jääkiekkoilijana. Kovien treenien, pelien, ponnistusten, riitojen ja selvittelyjen jälkeen Oliver rakastuu joukkuekaveriinsa. Kirjassa on kiitokset Janne Puhakalle rohkeudesta.

Seppälä, Arto

Minäminä ja Koistinen, WSOY 1969

Kahden kesän kertomus nuorukaisesta, jonka kotielämää varjostaa juopotteleva isäpuoli Koistinen. Koistisella on pieni vaatekauppa Halituskadulla. poika pääsee sanomalehden avustajaksi ja se herättää

isäpuolella uudenlaista lämpöä ja kiinnostusta. Kirjan miljöokuvaus on suppeimmillaan Tillikan ja muiden ravintoloiden luettelointia; niistä hän etsii Koistista. Laveimmillaan kuvaus on kiireetöntä ja kauniisti havainnoivaa. – Aamulehden toimitukseen sijoittuvat kirjan kulttuurihistoriallisesti mielenkiintoisimmat yksityiskohdat. Juttukeikalle poika joutuu mm. Pispalaan.

Simukka, Salla

Lumikki-trilogia:

Punainen kuin veri, Tammi 2013

Valkea kuin lumi, Tammi 2013

Musta kuin eebenpuu, Tammi 2014

Suomenruotsalainen Lumikki Andersson muuttaa Riihimäeltä Tampereelle aloittaessaan ilmaisutaidon lukiossa. Hän opettelee Tampereen paikallisuutta, ja oppii miltei pitämään uudesta kotiseudustaan Tammelasta, hän puhuu kauniisti "kaupunginosalle pehmenemisestä". Trillereissä näytetään kaupunki pelottavassa ja pimeässä valossa, jossa Pyykin rinnekin on kuin "satukirjan sivuilta, mutta varjot tuntuivat voivan kätkeä sisäänsä tarinoiden pelottavimmat olennot".

Simukka, Salla

Jäljellä, Tammi 2012

15-vuotias Emmi tuntee olevansa kotona jokseenkin näkymätön, liian pieni persoonallisuus. Hän päättää karata ja yhden yön mittaisen karkumatkan jälkeen hän palaa kotiin ja huomaa kaiken muuttuneen. Ympäristö on ennallaan, mutta kaikki ihmiset ovat salaperäisesti kadoksissa. Lähtöleveys näyttäytyy kummallisena scifimäisessä nuortenkirjassa. Itäisestä Tampereesta keskustaan polkeva tyttö havainnoi kaiken autiutta: "Tampereen keskusta oli kammottava näin hiljaisena ja tyhjänä".

Suomela, Laura

Silmänkääntötempu, Karisto 2018

Alma joutuu tahtomattaan osalliseksi parhaan ystävänsä Sofian äidin salaisuudesta, ja siitä käynnistyy dramaattinen tapahtumavyöhyke, joka juokuttaa Almaa pitkin kaupunkia. Nuortenromaanissa käydään sekä trendikkäissä kahviloissa että Amurin helmessä. Tampereen kuvaus on runsasta ja täyteläistä; erityisen tärkeitä paikkoja Amuri ja Pispala.

Suomela, Laura

Minä vastaan marraskuu, Karisto 2021

Maaseudulta Tampereelle muuttanut Emmi aloittaa lähihoitajaopinnot ja asuu opiskelijatalossa Hämeenkadulla. Hän ryhtyy marraskuussa määrätietoiseen kamppailuun pimeyttä ja synkkyyttä vastaan ja kehittää hyviä asioita itselleen ja muille. Hän vaeltelee Koskikeskuksessa ja Ratinassa, ihastelee Valoviikkoja ja höyryävää Tammerkoskea. Tampere näyttäytyy kauniilta syksyn pimeydessäkin, vaikka joskus Emmi sentään huomaa marraskuun olevan "huonolla tuulella".

Toijala, Anneli

Kuinka etana jarruttaa, Tammi 1989

Kuv. **Vincent Bakkum**

Helppolukuisen varhaisnuortenkirjan päähenkilö Eetu ei aina onnistu kaikessa, mutta hyvät hetkensä hänkin saa, ja ystävyyttä. Tamperelaisia kohteita mainitaan niukasti, mutta kohteet tunnistaa: Hämeenkatu, Mustalahti, Näsijärvi...

Toijala, Anneli

Myrskylintu, Tammi 1994

Anneli Toijala kuvaa tamperelaisten arkielämää ja erityisesti Finlaysonin puuvillatehtaan toimintaa ja sen työntekijöitä 1850-luvulla. Päähenkilö on Miinu eli Minna Canth, joka eli lapsuutensa Tamperella, kävi Mamsellin koulua ja leikki ystäviensä kanssa. Lapsuuden elämänpiiri vaikutti vahvasti Minna Canthin ajatteluun ja kirjoihin. Perhe muutti Kuopioon Miinun ollessa yhdeksänvuotias.

Toijala, Anneli

Torniyö, Tammi 1996

Kuv. **Elina Vanninen**

Helppolukuisessa varhaisnuortenkirjassa nuorisoyoukko jää yöksi lukokojen taa Pyynikin näkötorniin. Tornista nuoret näkevät maiseman hämärtymisen: "Harjun jälkeen kaupunki levisi kuin kivettyntyn laava". Yön jännittävät tunnukset he käyttävät elämästään kertomiseen ja samalla keskinäiset suhteet joutuvat koetteille.

Tupala, Terttu

Tee ruusuista seppelä, Kirjayhtymä 1986

Pappilan Marja -sarjan päätösosa, jossa Marja aloittaa oppikoulun Tampereella vuonna 1937. Pitkämatkalaisena hän asettuu koulukortteeriin keskelle kaupunkia ja ryhtyy tutustumaan uuteen ympäristöön. "Hän käveli, juoksi, luisteli, ajatteli, uneksi ja pelkäsi kaupungin itseensä. Patsaat, sillan, kosken." Maija osaa nauttia niin kauppahallin kuin Tampereenkirjakaupan antimista, Kirjasta välittyä aikakauden poliittiset ristiriidat. Marja oppii myös tunnistamaan kaupunginosien väliset luokkaerot. Loistokkuutta edustaa Hämeenkatu, joka "ui valomeressä".

Virtanen, Rauha S.

Joulukuusivarkaus, WSOY 1970

"Tajuatsä? Meidän kaikkien pitää valmistautua muuttamaan maailma", muistuttaa vasemmistolaisuuteen aktivoitunut Eira. Sosiaaliluokkien, perhetaustoiden ja poliittisten näkemysten vastakohtaisuudet ovat kirjassa voimakkaasti näkyvillä ja ne kytkeytyvät kiinteästi tamperelaiseen paikallisväriin. Tamperetta ei mainita nimeltä, mutta kuvaus on silti tarkkaa. Kaikki linkittyy politiikkaan: kotiosoite, koulu, työpaikka, teatteri... Teatteritalon edustalla järjestetään Zorbas-musiikalin yhteydessä mielenosoitus Kreikan sotilasjuntaa vastaan; aivan kuten Tampereen Teatterin ohjelmistovalintaa vastaan osoitettiin mieltä 1960-luvun lopussa.

Virtanen, Rauha S.

Lintu pulpetissa, WSOY 1972

Poliittista kuohua, kouludemokratiakeskustelua ja yhteiskunnallista aktivismia tamperelaisessa yhteiskoulussa 1970-luvun alussa. Kirja dokumentoi oppilaiden ja opettajien jyrkät asenteet mutta myös nuorten intohimoisen tiedonhalun. Näyttämönä häivähtää myös raatihuoneen tienoo, joka "tulvi nuorisoa kuin rock-festivaaleissa".

Vuokko-Syrjänen, Reetta

Harhakoto, Hertta 2025

Ei ole helppoa olla köyhä, kiusattu ja yksinäinen 14-vuotias hervantolaispoika. Ei varsinkaan silloin kun turvallinen täti ja serkku muuttavat Turkuun. Ärtyneenä Ami purkaa tuskaansa kirjepaperille ja viskaa viestin ikkunasta ulos suoraan pullasorsan nokkaan. Alkaa kirjeenvaihto Lintukodon Ikin kanssa. Siitä alkaa huikea seikkailu, jossa jokainen kokee suuria mullistuksia. Onko mikään maailmassa sellaista miltä se äkkiseltään näyttää?

Wickström, Mika

Hienosokeria!, Otava 1991

Tamperelaisen FB-75 mestisjoukkueen kannustushuuto Hienosokeria! kaikuu jalkapallokentällä kun peli alkaa. Futis on tärkeintä elämässä, tuumii Masa (15 v). Miksi naisten on niin vaikea ymmärtää se? Mutsi, opet, tytöt; kaikilla niillä on erilaisia toiveita, kommentteja ja vaatimuksia.

TIETOKIRJAT

Björkman, Göran ja kirjoittajakunta

Vårt Tammerfors, Svenska klubben i Tammerfors & Tammerfors stad 2001

Monipuolinen kokoomateos Tampereen ruotsinkielisen väestön historiasta ja kulttuurista 2000-luvun alkuun saakka. Mukana paljon kouluhistoriaa, entisten koululaisten muistoja, järjestöesittelyjä (mm. urheiluseurat). Runsaasti valokuvia.

Haapala, Pertti & Peltola, Jarmo

Globaali Tampere. Kaupungin taloushistoria 1700-luvulta 2000-luvulle, Vapriikki 2019

Professori Pertti Haapala ja filosofian tohtori Jarmo Peltola ovat taitavia tamperelaista historioitsijoita. Globaali Tampere kuvaa selkeästi ja ymmärrettävästi Tampereen kaupungin synnyn, kasvun ja muutokset teollisuuskeskuksena ja osana kansainvälistä taloushistoriaa. Kirjassa on runsaasti valokuvia, selkeä taitto ja mielenkiintoinen loppu.

Hyttinen, Hannu & Wacklin Matti

Kerro tarina, Tammerkoski!, Tampereen museot 1999

Kivikaudelta ja viikinkiajalta käynnistyvä kirja koostuu lasten arkipäivästä kertovista tarinoista. Lapsen näkökulmasta ihmetellään historian suuria käännteitä ja Tampereen arkielämän ihmeitä. Tampereen museoiden kuva-aarteet elävöittävät kirjaa. Sodanjälkeiseltä ajalta mukana mm. Kalevan tornitalojen rakentaminen, eläintarha, rollikat ja televisiokauden alkaminen Tampereella. Katselmus päättyy vuoteen 1999.

Marttinen, Tittamari

Lasten matkaopas Suomeen, Avain 2019

piirroksat **Anne Stolt**

Lennin perheen kanssa kuljetaan Helsingistä Rovaniemelle ja tutustutaan kaikkiaan yhdeksääntoista kaupunkiin. Joka kaupungista Lenni lähettää postikortin, jossa kertoo näkemästään ja kokemastaan. Kau-

punkien historia esitellään lyhyesti samoin nähtävyydet ja knoppitie-toutta kaupungeista. Tampereelta on esitelty yli 20 kohdetta. Selkeä ja hauska matkaopas, jossa valokuva- ja piirroskuvitus.

Nopola, Sinikka & Nopola, Tiina

Siskossyndrooma – 60-luku kasvatti meidät, Tammi 2018

Kirjailijasisarusten vuoropuhemaista muistelua lapsuutensa kaupungista: koulu-, koti- ja kulttuurimuistot luovat eloisan kuvan 1960-luvun lapsuudesta ja elämästä Tampereella. Runsas ja monipuolinen kuvitus koostuu kotialbumien aarteiden ohella mm. sarjakuvalehtien ja le-
vykoteloiden kansista sekä muista kulttuurimuistoista. Teos paljastaa myös Nopoloiden kirjasarjojen taustoja.

Suoniemi, Karoliina

Tehdaskaupungin lapset, Avain 2020

kuv. **Emmi Kyytsönen**

Selkeä, kiinnostava, tiivis ja monipuolinen kokonaisuus mm. Tampe-reen kehityksestä tehdaskaupungiksi 1820-luvun alusta. Työntekijöille tehtaasta tuli ajan myötä koko maailma. Finlaysonin alueella oli mm. asuntoja, oma koulu, kirkko, kirjasto, ruokala, osuuskauppa, lääkäri, pankki, palokunta ja poliisi. Perheiden arjen lisäksi kuvauksia mer-
kittävien henkilöiden elämästä Tapio Rautavaarasta Lauri Viitaan ja Minna Canthista Miina Sillanpähän.

Tamperelainen viiskytluku, Tampere-seura 1995

Se oli aikaa...60-luku Tampereella, Tampere-seura 1995

80-luvun Tampere, Tampere-seura 2023

Ensio Kauppilan, Eino Niemisen ja monen muun valokuvaajan tallen-
tamaa tamperelaista arkipäivää. Mukana mm. katuvilinää, purettuja taloja, kotien olohuoneita, tavarataloja, muotia, teatteria ja harras-
tuksia. Lasten ja nuorten elämä vahvasti esillä sarjan valokuvateok-
sissa. Mukana myös kaupunkilaisten kertomia muistelmia.

SARJAKUVAT

Kyä viksup pärjää

Tampereen murteelle kääntänyt **Katariina Kallio**

Helsinki Media 2001

Vuosituhammen vaihteen murrebuumi tuotti tampereenkielisen Aku Anka -sarjakuvakirjan. Siinä Aku suunnittelee hallimatkaa: "mää käväsen hallista jotain piäntä". Kesällä 2024 ilmestyi Aku Anka -lehdessä Kari Korhosen kirjoittama ja piirtämä Tampereelle sijoittuva seikkailu. Ankkamaisessa kartastossa esiintyvät mm. Hataranpää, Tahmea, Sorkanniemi ja Nälälä.

Takalo, Tiitu

Minä, Mikko ja Annikki, Suuri Kurpitsa 2015

Sarjakuvaromaani Tampereen synnystä ja kasvusta, henkilökohtaisesta rakkaudesta, byrokratiasta, sitkeydestä taistella Annikin korttelin säilymisestä ja kunnostamisesta. Remonttia, rokkia, rakkautta. Ilmaisuvoimainen kuvitus, monipuolinen teksti ja onnellinen loppu.

"Kävelin tuttuja katuja ja ihan tosi,
näin ne ensimmäistä kertaa.
Ne oli kaikki tuttuja, mutta en koskaan
ollut huomannut, miten kivijalat on
kivestä, koko rakennus on kivestä,
koko seinä on valaistu, lasien välissä
on metalliliuskat, kaikesta nousee
usva, verkarannassa on monta
mutteria, Pirkkapatsas on rauhallinen
lumessa, ryssänkirkko todella on, junat
menevät kadun ali, yliopiston mäessä
on huoltoaseman baari auki."

Uolevi Nojonen:
Pallo sukassa
WSOY 1988

Valikoimaluettelo esittelee
noin 80 lasten- ja nuortenkirjaa,
jotka sijoittuvat Tampereelle. Kirjoja on
yli sadan vuoden ajalta. Johdantona on Ismo
Loivamaan laaja katsaus Tampereen alueen
lasten- ja nuortenkirjallisuuden kehityksestä
ja merkityksestä.

Luettelo tarjoaa lukuvinkkejä kaikenikäisille.
Kirjailijoiden lisäksi kuvittajat ovat tärkeä osa
Tampereen kulttuuria. Yhdessä he ovat luoneet
kuolemattomia sankareita Mestaritontusta
Haitulaan, Miinasta ja Manusta Pupu Tupunaan
ja Tiinasta Risto Räppääjään.

Tampere on lastenkirjallisuuden pääkaupunki!

www.ibbyfinland.fi